

A dél-észt esetragozásról

KORMOS Erik

Debreceni Egyetem, Nyelvtudományok Doktori Iskola
Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Intézet
kormoserik16@gmail.com

Tanulmányomban a dél-észt nyelvjárások esetragozását vizsgálom. A finnugor nyelvek egyik sajátos jellemvonása, hogy igen gazdag esetragozással rendelkeznek. Nincs ez másképpen az irodalmi (észak-)észtben és a dél-észt nyelvváltozatokban sem. Utóbbihoz hivatalosan négy nyelvjárás tartozik: a vöru, a szetu, a mulgi és a tartui. Mindegyik nyelvjárás további aldialektusokra osztható, ezekben az egyes esetragok nem egyforma rendszert alkotnak (Pajusalu 2018a: 173).

A négy nyelvváltozat közül a vöru a legnagyobb, amelyet nyugati és keleti aldialektusokra lehet felosztani. A legdélkeletibb nyelvváltozatban, szetuban a nagyobb eltérések alapján három fő nyelvjárást különíthetünk el (északi, déli és keleti), a kisebb eltéréseket is figyelembe véve a nyelvészek tizenkét alcsoporttal számolnak.¹ A mulgi nyugati és keleti aldialektusra osztható. A mulgi az a déli dialektus, amely a legtöbb északi jellemvonást őrzi, mivel évszázadokon át a dél- és az észak-észt határán helyezkedett el. A tartui dialektust tartják a központinak, mivel ez szolgált a régi déli irodalmi nyelv alapjául. Keleti, nyugati, északi és déli aldialektusokra osztható (HP 11, Pajusalu 2018a: 49, 175, 181, 197, 2021: 283–285, Vigh-Szabó 2021: 471–472).

Az alábbiakban részletesen szólok az esetragozás rendszeréről, valamint ismertetem az egyes dél-észt nyelvjárások nyelvtani esetragjait, összevetve őket az irodalmi észttel.

¹ Történelmileg a szetu közigazgatási rendszer alapja a 12 földterületet számláló *nulk*. Minden egyes *nulk* kisebb nyelvi eltéréseket is magában hordoz. Ezért külön-külön mindegyik „nulk nyelv” egy-egy szetu aldialektusnak tekinthető (Pajusalu 2018a: 197–198, Pajusalu 2021: 283).

Hány nyelvtani eset van pontosan?

Az irodalmi észak-észti tizennégy nyelvtani esettel rendelkezik. Közülük három grammatikai (nominativus, genitivus, partitivus), hat helyhatározói (elativus, inessivus, illativus, allativus, adessivus, ablativus), öt pedig egyéb adverbális eset: essivus, translativus, comitativus, abessivus, terminativus. Az észti tizenötödik esetének az instructivust tartják, azonban ez mára csupán néhány megkövesedett alakban maradt fent (EG 148, EKG 1: 195, ENE 208–209, Lingea 2015: 289–292, Metslang 2022: 353–354, Tuldava 1994: 41). Pusztay nyelvтанában zárójelben veszi fel az instructivust, viszont számol az észti grammatikákban nem szereplő accusativussal is (Pusztay 1994: 47–49, 58).

A dél-észti nyelvjárásokban általában eggyel kevesebbel, tizenhárom esettel számolnak; az eltérés az essivus hiányából adódik (EVS 820–824, HP 19, Pajusalu 2021: 285, 2022: 371, Viikberg 2020: 61). Ezzel szemben Hella Keem tizennégy esetet különböztet meg a vöruban, ő önálló esetként kezeli az essivust (Keem 1997: 24). Pusztay három folklórszöveg² alapján összeállított szetu nyelvтанában tizenöt nyelvtani esetet vesz fel, ő számol az accusativussal és a vocativussal, valamint ritkán előfordulóként az essivussal is. A translativust nem adatolják a folklórszövegek (Pusztay 2017: 12–18). Az egyes nyelvтанok az alábbi képet mutatják:

	Észak-észti	É-észti (Pusztay)	EKG	szetu (HP)	szetu (Pusztay)	vörü	vörü (Keem)	mulgi	tartui
Nom.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gen.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Acc.	–	+	–	–	+	–	–	–	–
Part.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Iness.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Elat.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Illat.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Adess.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Abl.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Allat.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Transl.	+	+	+	+	–	+	+	+	+
Term.	+	+	+	+	+	+	+	+	+

² A szetu nyelvтан alapja három epikus ének: a szetu eposz, a *Pekó*, *A leány haláldala* és a *Nagy nász*, amelyek a Nap Kiadó gondozásában jelentek meg 2017-ben.

	Észak-ész	É-ész (Pusztay)	EKG	szetu (HP)	szetu (Pusztay)	võru	võru (Keem)	mulgi	tartui
Comit.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Abess.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Essiv.	+	+	+	–	ritka	–	+	+	+
Instr.	ritka	ritka	ritka	ritka	–	ritka	ritka	ritka	ritka
Voc.	–	–	–	–	+	–	–	–	–

A dél-észti nyelvváltozatokban korábban több eset is élhetett, ezek ma már csak megkövesedett határozószavakban mutathatók ki. Ilyen volt az instructivus, a prolativus és az exessivus (HP 20, Keem 1997: 25, Metslang 2022: 353, Viikberg 2020: 61, 146–152). Az alábbiakban bemutatom az egyes nyelvtani eseteket.

1. Egyes számú alakok

Nominativus. Mind az észak-észti, mind pedig a dél-észti jelöletlen. A nominativust több hangzótörzés érintette, ezek közül legfontosabb a tövéghangzók lekopása³ az északi-észti, pl. **metsä* > *mets* 'erdő', **jalka* > *jalg* 'láb', **nainen* > *naine* 'nő', **seemen* > *seeme* 'mag'. Ez a jelenség, az egyes dialektusokban eltérően jelentkezik (EKG 1: 195, Maticsák 2020: 394, Pusztay 1994: 48, 180, 2017: 12, Prillop 2020: 137, Prillop – Saar 2020: 280, Tuldava 1994: 29, Viikberg 2020: 61). A mulgiban a tövéghangzók lekopása miatt a nominativusi alakok lerövidültek: É *hobune* > M *obun* 'ló', É *inimene* > M *inimen* 'ember'. A võruban az *-i* tövéghangzó eltűnt, de a nyomát őrzi a szóvégi konzonáns palatalizálódása: V *putõl'* ~ É *puđel* 'palack' (Viikberg 2020: 61–62).⁴

³ A folyamat a 13. századtól kezdődően követhető nyomon, de még a 16–17. század fordulójáról származó szövegekben is általános a tövéghangzós alakok használata. A lekopás akkor erősödött fel jelentősen, amikor a mellékszótágokban a hosszú vokálisok megrövidültek, és hangsúlyossá váltak, például **jal.kaa* > *jalga* 'láb'. Ez az észti nyelvtörténetnek az ún. *murrangueesti* 'forradalmi észti' korszakára tehető, amikor az észti nyelv fejlődése felgyorsult (Prillop 2020: 131–132, 134). Az észti nyelv periodizálásáról bővebben lásd Pajusalu 2020: 29–32.

⁴ É = észak-észti, M = mulgi, Sz = szetu, T = tartui, V = võru.

Genitivus. Az irodalmi észtbén megegyezik a névszótövekkel, mivel az ősi *-n* rag a 17. századra teljesen kiveszett a nyelvhasználatból ($*n > \emptyset$).⁵ A nominativustól a tövégi vokális alapján lehet megkülönböztetni, az ún. hosszúsági fokok segítségével, például *päev* [III. hosszúsági fok] 'nap' : *päev* 'Gen.' [II. hosszúsági fok]: *päev* 'Part.' [III. hosszúsági fok]. Alakilag megegyezik az accusativussal (egyres nyelvtenok ezért sem vesznek fel accusativusi ragot) (Bereczki 2000: 26, 70, EKG 1: 195, Hajdú 1989: 118, Maticsák 2020: 395, Metslang 2022: 354, Pusztay 1994: 49, Prillop – Saar 2020: 282, Tuldava 1994: 41, Viikberg 2020: 65).

A genitivusnak egyik észtbén dialektusban sincs ragja. A genitivusi tö mindig vokálisra végződik. Csupán a genitivusi töhöz járuló morfémákban és a tövégi magánhangzókbán mutatkozik némi eltérés. Például a mulgira jellemző, hogy egybeeshet a SgNom, a SgGen és a PlNom, pl. *kala* 'hal, hálnak (a), halak'. Ez a folyamat (morfologizálódás) a PlNom-ot kivéve az irodalmi észtbén is jelen van, pl. *kala* : *kala* : *kala* (Bereczki 2000: 70, HP 19, Pusztay 2017: 13, Viikberg 2020: 67–68).

A tartui nyelvjárásban a rövid fokban álló szavak genitivusi alakjában a tövégi konzonáns geminálódik, pl. *ime* 'csoda' : *imme*. A *-ne* végű melléknévek genitivusa általában *-tse*, pl. *sinine* 'kék' : *sinitse*. A nyugati nyelvtérleten viszont mulgi hatásra *-se* jelentkezik: *roheline* 'zöld' : *rohelise*. Az *-s* végű szavak genitivusa *-sse*: *jänes* 'nyúl' : *jänesse* (Viikberg 2020: 68).

Accusativus. A mai észtbén grammatikák nem szólnak róla⁶ (egyedül Pusztay említi mind az északi-észtbén, mind pedig a szetu kapcsán). Ennek oka, hogy alakilag megegyezik a genitivussal mind singularisban, mind plularisban. Nyelvtörténetileg azonban kimutatható: $*m > n > \emptyset$ (Bereczki 2000: 27, 69–70, EG 151, Maticsák 2020: 395, Pusztay 1994: 47, 48–49; 2017: 12–13, 19).

Partitivus. Az irodalmi észtbén a partitivus ragja *-d*, *-da*, *-t*, de lehet ragtalan is. Ilyenkor vokálisra végződik, s csupán a hosszúsági fokok különböztetik meg a nominativustól és a genitivustól. Mindegyik rag a balti finn $*-tA$

⁵ Ez kizárólag egyetlen összetett szóban őrződött meg: *maantee* 'országút' (*maa* 'ország' + *tee* 'út', valamint a *mingi* 'valamilyen' névmás is őrzí. Emellett néhány helynév tanúskodik még róla, pl. *Soontaga* (*soo* 'mocsár' + *taga* 'mögött' (*Peantagusen* >) *Peantse* (*pea* 'fej' + *tagune* 'mögötti') (Hajdú 1989: 118, Prillop 2020: 137, Pusztay 1994: 49).

⁶ Az accusativussal mint önálló esettel Heinrich Stahl 1632-es első észtbén grammatikájától egészen az 1920-as évekig számoltak. Első ízben Eduard Ahrens (1803–1863) balti német észtbén nyelvész tagadta az accusativus meglétét (Prillop – Saar 2020: 285).

ablativusi toldalékból fejlődött ki (Berezcki 2000: 27, Prillop – Saar 2020: 287, Pusztay 1994: 49).

Összességében a dél-észti dialektusok is hasonló képet mutatnak. A partitivus a vöruban lehet *-d*, *-t* vagy tövégi vokálisra végződő, vagyis ragtalan, mint az észak-észti. A *-t* egyaránt járulhat a magán- és mássalhangzós tőhöz, pl. *hōraku* 'piros ribizli' : *hōrakut*, *inimene* 'ember' : *inimest*. A *-us* végű szavakban, diftongus után *-st* alakban él: *väiku* 'kicsi' : *väikeist*, *pilkus* 'csúfolódás' : *pilkuist* (az *-us* végűeknél a *-t* rag is előfordulhat, pl. *haigus* 'betegség' : *haigut*). Hosszú vokálisok, diftongusok és zöngés mássalhangzók után a *-d* partitivus rag használatos, pl. *maa* 'ország, föld' : *maad*, *tütär* 'lány' : *tütärd*. A **ragtalan** partitivusi alakokat a vöru kétszótagú, fokváltakozásos szavakban használja, pl. *jalga* 'láb' : *jalga* (Prillop – Saar 2020: 287, Viikberg 2020: 83–84).

A szetuban a partitivus egyfelől **ragtalan** (*vüü* 'öv' : *vüü*), másfelől lehet *-d* (*puu* 'fa' : *puud*), *-t* (*abimiis* 'segítő' : *abimiist*), és *-dA* ragos is (*ke* 'ki' : *kedä*, *kuu* 'hold' : *kuuda/kuud*, *tuli* 'tűz' : *tulda*) (HP 19, Prillop – Saar 2020: 287, Pusztay 2017: 13–14). Pusztay a folklóranyagok tanulsága szerint egyéb alakokat is felvesz a hosszúsági fokok alapján. A partitivusban a szóbelseji konzonáns megkettőződhet (II. hosszúsági fok)⁷: *elo* 'élet' : *ello*, míg a gyenge fokhoz a *-höt* elem járulhat: *hallö* 'beteg' : *halöhöt* (Pusztay 2017: 13–14).

A mulgiban és a tartuiban a partitivus ragjai megegyeznek a vöruével. Mindkettőben *-t* rag társul a háromszótagú szavakhoz. A mulgiban a *-t* rag *l*, *r*, *n* végű szavakhoz, valamint mellékhangsúlyos szótagokhoz járulhat, pl. *tüüdär* 'lány' : *tüüdärt*, *parepe* 'jobb' : *parepet*. A tartuiban a *-t* rag járulhat *-ne*, *-s*, *-tu* végződéshez, valamint az *-edA* végű melléknevekhez is, pl. *inemis* 'ember' : *inemist*, *önnetu* 'boldogtalan' : *önnetut*, *pimedä* 'sötét' : *pimedät*. Hosszú vokálisok és diftongusok után, a vöruhioz hasonlóan a *-d* rag használatos: *puu* 'fa' : *puud*, míg a **ragtalan** partitivus kétszótagú szavakban általános a tartui nyelvváltozatban, pl. *rahha* 'pénz' : *rahha* (Viikberg 2020: 82–83).

észak-észti	vöru	szetu	mulgi	tartui
Ø, <i>-d</i> , <i>-da</i> , <i>-t</i>	Ø, <i>-d</i> , <i>-t</i>	Ø, <i>-d</i> , <i>-dA</i> , <i>-t</i>	Ø, <i>-d</i> , <i>-t</i>	Ø, <i>-d</i> , <i>-t</i>

⁷ A vöruban és a szetuban a szó előtti pont a III. hosszúsági fokot jelöli két- és több szótagú szavak esetében (HP 20).

Inessivus

Ragja az irodalmi észtbén *-s*, amely a genitivusi tőhöz társul. A rag a kései balti finn alapnyelvi **snA* szuffixumból fejlődött ki: **snA* > **ssA* > *s* (Bereczki 2000: 27, EKG 1: 202, Prillop – Saar 2020: 297, Pusztay 1994: 53, Tuldava 1994: 80).

A dél-észti nyelvekben az **-snA* szuffixum az északitól eltérő módon fejlődött tovább: **-s* > *-h* > *-hnA* > majd a tövéghangzó lekopása után *-hn*. A *-hnA* eltérő módon jelenik meg az egyes dél-észti nyelvekben (Bereczki 2000: 19, 73, Prillop – Saar 2020: 298).

A vöruban az inessivus ragja egyaránt lehet *-hn* és *-n*. Előbbi leginkább Haanja és Rõuge településeken öröközte meg (Keem 1997: 24, Koreinik 2013: 29, Prillop – Saar 2020: 298, Viikberg 2020: 118, VKO 28). A szetuban és a keleti-vöruban a rag *-h* vagy *-nA*. Néhány határozószó megőrizte a *-hnA* alakot is, pl. *iihnä* 'előtt', *perähnä* 'után, később', *aohna* 'idejében' (HP 19, Pajusalu 2021: 285, Prillop – Saar 2020: 298, Pusztay 2017: 15–16).

A mulgiban a legjellemzőbb esetrag az *-n*, pl. *raamat* 'könyv' : *raamatun*, *taevas* 'menny' : *taevan*. Az egytagú, hosszú vokálisra végződő szavakban az illativushoz hasonló *-hVn* rag jellemző, pl. *maa* 'föld' : *mahan* (Pajusalu 2018a: 175, Viikberg 2020: 117).

A tartuiban is *-n* az elsődleges rag, pl. *mõts* 'erdő' : *mõtsan*, *pää* 'fej, fő' : *pään*, *liin* 'város' : *liinan*). Vöru hatásra *-h* is előfordulhat, pl. *meel* 'ész, értelem' : *meeleh*. Egyszótagú szavakban *-hn* használatos, pl. *luu* 'csont' : *luuhn* (Prillop – Saar 2020: 298, Pajusalu 2018a: 175, 181, Viikberg 2020: 117–118).

Az inessivust mind a négy dél-észti dialektus ki tudja fejezni genitivust vonzó névutós szerkezettel is, pl. M *põllu sehen* 'a mezőn, T *piimä seen* 'a tejben', V *mõtsa sisen* 'az erdőben' (Viikberg 2020: 117–118).

észak-észti	vöru	szetu	mulgi	tartui
<i>-s</i>	<i>-hn, -h, -n</i>	<i>-h, -nA</i>	<i>-n</i>	<i>-hn, -h, -n</i>

Elativus

Esetragja az irodalmi észtbén *-st*, amely a genitivusi tőhöz járul. A rag a **stA* szuffixumból fejlődött a tövéghangzó lekopása révén (Bereczki 2000: 73, EKG 1: 202, Prillop – Saar 2020: 297, Pusztay 1994: 53, Tuldava 1994: 80).

Az elativus ragja nem tér el az irodalmi észttől, minden észti nyelvjárásban, így a déliekben is *-st*. A szetuban mellette előfordulhat a finnben is meglévő, archaikusabb *-sta/-stä* alak is, pl. *elo* 'élet' : *elosta*, *ese* 'apa' : *esestä* (HP 19, Pusztay 2017: 16, Viikberg 2020: 119–122).

Az elativust is ki tudja fejezni mind a négy dél-észti dialektus névutós szerkezettel is, pl. M *kere siist* 'a testből', T *piimä siist* 'tejből', V *külä sisest* 'faluból' (Viikberg 2020: 121–122).

észak-észti	võru	szetu	mulgi	tartui
-st	-st	-st, -stA	-st	-st

Illativus

Az illativus képzése igen eltérő az egyes észti nyelvjárásokban. Balti finn alapnyelvi alakja **-sVn/-hVn*. Az irodalmi észti az illativus ragja *-sse*, ez nincs közvetlen kapcsolatban⁸ a balti finn alapnyelvi formákkal. Ezenkívül a rag lehet *-de*, *-he*, *-hu*, *-ha* alakú is. Az illativusnak van ún. rövid alakja is. Ez ragtalan, többnyire az intervokális mássalhangzók geminálásával képzik, pl. *maja* 'ház' : *majja*. Ez a rövid alak a hangsúlytalan szótagokhoz kapcsolódó **-hEn* ragból (a dél-észti *-he*)⁹ alakult ki. A **-hEn* rag kizárólag az egyszótagú szavak illativusában maradt meg az irodalmi észti, ahol a vokális a *-h* előtt megrövidült, pl. *maa* > *maha* (Bereczki 2000: 27, Koreinik 2013: 29, Metslang 2022: 354, Prillop – Saar 2020: 291 – 292, Pusztay 1994: 51, Tuldava 1994: 79, 86 – 87, Viikberg 2020: 109).

A võruban és a szetuban a leggyakoribb illativusi esetrag a *-he*, amely a **-hVn* alakból alakult ki. Ez leginkább a kétszótagú, harmadik hosszúsági fokban fordul elő, például, V *hammas* 'fog' : *.hambahe*, Sz *viü* 'öv' : *.viühhe*. Ez a rag az egyszótagú szavakban geminálódott, pl. *maa* 'föld, ország' : *mahha*. Kanepi környékén a *-de* esetrag használatos, pl. *aigla* 'kórház' : *aiglade* (~ É *haiglasse*). Leivu környékén a *-de*, míg Luitsi¹⁰ környékén a *-(h)he/- (h)hõ* és a *-le/-lõ* ragok használatosak, pl. *taivas* 'menny' : *taivalõ* (~

⁸ Az *-sse* illativusi esetrag az észak-észti jellegzetessége. Kialakulására három különböző teória született: 1) az inessivus *-ssa* ragjának analógiájára jött létre. 2) A dél-pohjanmaa-i finn dialektusban előforduló ún. kettős illativus analógiája révén alakult ki, pl. fi. *vierahasehen* 'idegenbe'. A folyamat a következő: **vee.ra.ha.se.hen* > **võõ.ra.has.seen* > *võõrasse*. 3) A *-ne* és az *-s* analógiájára a töbeli *-s* geminálódott, majd pedig esetragként kezdett el funkcionálni, pl. **küsiümükse-hen* > **küsiümüsse-en* > *küsiümüsse* 'kérdés', Ld. Prillop – Saar 2020: 293.

⁹ A folyamat a következőképpen ment végbe: **tu.pa.hen* > **tu.p.paan* > *tuppa* 'szoba'. Prillop – Saar 2020: 292.

¹⁰ A võruhoz hivatalosan három, mára kihalt nyelvjárásrészletet társítanak. A Leivu és Luitsi nyelvjárást a mai Lettország területén beszélték. A harmadikat, a Kraasnait, amely a legkorábban kiveszett, a mai Oroszországban, a Pszkovi oblaszty területén beszélték (bővebben ld. Pajusalu 2018a: 198–201, 2021: 284–285).

É *taivasse*). A *-ne*, *-us* és *-t* végű szavak esetében a vöru *-te/-tõ* esetragot használ, pl. *ehitüs* 'épület' : *ehitüste* (~ É *ehitusse*) (HP 19, Pajusalu 2021: 285, Viikberg 2020: 109).

A szetuban a *-he* rag mellett a folklór szövegek tanulsága szerint más módokon is meg lehetett alkotni az illativust. Ilyen például a többelseji konszónáns megkettőződése igen hosszú fokban, amelyet szóeleji ponttal jelölnek, pl. *ilm* 'világ' : *.ilma* (Ill.) (Pusztay 2017: 15).

A mulgiban észak-észti hatásra a legelterjedtebb esetrag a *-sse*, de előfordulnak a *-(s)s*, *-se* változatok is. Az egyszótagú, hosszú magánhangzóra végződő szavakban a rag *-hV*, pl. *maa* 'föld, ország' : *maha* (~ É *maha*). Kétszótagú szavakban, az első hosszúsági fokban jellemző, hogy a tő magánhangzója geminálódik, pl. *tüvi* 'tő' : *tüvve* (~ É *tüvesse*). A mulgiban is, Helme község környékén használják az egyedi *-de* illativust, pl. *süä* 'szív' : *süämede*. Néha az *-(s)s* esetragú illativus egybeeshet a terminativusszal, pl. *künnü-päeväss* 'gyertyaszentelő napjáig' (Pajusalu 2018a: 178, Viikberg 2020: 107–108).

A tartui nyelvjárásban a legelterjedtebb illativusi esetrag a *-de*, például: *kerik* 'templom' : *kerkude*. A *-ne* és *-us* végű szavakban *-i* alakú illativus van jelen, pl. *väikene* 'kicsi' : *väikesi*. E nyelvjárás északi területén előfordul a ragtalan alak és az *-sse* esetrag is, pl. *kohto* 'hely' : *kohto*. A keleti területen – vöru/szetu hatásra – a *-he* rag sem ismeretlen (Pajusalu 2018a: 183, Viikberg 2020: 108–109).

Az illativust mind a négy dél-észti dialektus ki tudja fejezni Gen + névutós szerkezettel is, pl. V *suu sisse* 'szájba', szetu *kisatusõ sisse* 'bele a kísértésbe', T *piimä sisse* 'tejbe' (Leppik – Hagu 2013: 19, Viikberg 2020: 110).

észak-észti	vöru	szetu	mulgi	tartui
Ø, <i>-sse</i> , <i>-he</i> , <i>-hu</i>	Ø, <i>-de</i> , <i>-he</i> , <i>-(h)he/- (h)hõ</i> , <i>le/-lõ</i> , <i>-te/-tõ</i>	Ø, <i>-he</i> , többelseji msh. geminálódás	<i>-sse</i> , <i>-(s)s</i> , <i>-se</i> , <i>-hV</i> , <i>-de</i>	Ø, <i>-de</i> , <i>-i</i> , <i>-sse</i> , <i>-he</i>

Adessivus

A hol kérdésre felelő külső helyhatározó ragja az irodalmi észti *-l*, alapalakja **-lnA* volt. Ebből *-lla* (vö. finn) vagy *-la* lett, amelyből a tövéghangzó lekopásának következtében alakult ki a mai *-l* (EKG 1: 203, Prillop – Saar 2020: 298, 300, Pusztay 1994: 55, Tuldava 1994:73).

Az elativushoz hasonlóan az adessivus ragja sem tér el a nyelvjárásokban az észak-észttől, mindenhol *-l*. Például Sz pl. *tüü* 'munka' : *tüül*. A szetuban

találkozhatunk az ősbibb *-la*, *-lla* alakokkal is, pl.: *jalg* 'láb': *jalala*. (Bereczki 2000: 75, HP 19, Pusztay 2017: 16–17, 20, Viikberg 2020: 127–129).

észak-ész	võru	szetu	mulgi	tartui
<i>-l</i>	<i>-l</i>	<i>-l, -la, -lla</i>	<i>-l</i>	<i>-l</i>

Ablativus

Ragja az észak-észben *-lt*. Alapja az **-ltA*, amelyet szintén érintett a tövéghangzó lekopása (Prillop – Saar 2020: 298, Pusztay 1994: 55). A dél-észti nyelvek is az *-lt* alakot őrzik. A võru és a mulgi csak ezt használja. A szetuban is ez az elsõdleges, azonban az archaikus folklórszövegekben előfordul *-lta* is, például *ago* 'idõ' : *aolta* (Bereczki 2000: 75, EKG 1: 203, HP 19, Pusztay 2017:17, Tuldava 1994: 107, Viikberg 2020: 131).

A tartui nyelvjárásban is az *-lt* rag él, pl. *riik* 'ország, állam' : *riigilt*. Mellette megvan az *-ld* alak is, mivel a tartui egyik jellegzetessége, hogy likvidák és nazálisok után *t > d* hangváltozás történt, pl. *maa* 'föld, ország' : É *maalt* ~ T *maald*, *lava* 'dobogó, szín' : É *lavalt* ~ T *laval*d (Pajusalu 2018a: 183, Viikberg 2020: 131).

észak-ész	võru	szetu	mulgi	tartui
<i>-lt</i>	<i>-lt</i>	<i>-lt, -lta</i>	<i>-lt</i>	<i>-lt, -ld</i>

Allativus. Az allativus ragja az irodalmi észben *-le*. Rövid főhangsúlyos szavakban, személyes névmásokban pedig *-lle*, pl. *mulle* 'nekem', *talle* 'neki', ez a võruban is így van: *mullõ* 'nekem'. A rag a balti finn alapnyelvi **-llVn* alakra vezethetõ vissza (Prillop – Saar 2020: 298).

A *-le* és *-lle* ragok megtalálhatók a dél-észti nyelvekben is. A võruban és a szetuban a magánhangzó-harmónia megléte miatt kiegészül a *-lõ* és *-llõ* párokkal, pl. *miis* 'férfi' : *mehele*, *jalg* 'láb' : *jalolõ* (Bereczki 2000: 74, HP 19, Prillop – Saar 2020: 299, Pusztay 2017: 16, Tuldava 1994: 93, Viikberg 2020: 126).

A mulgiban a tövéghangzó lekopása után általában egybeesik az allativus és az adessivus ragja (*-l*), pl. *sein* 'fal' : *seinäl*. A *-le* leginkább az archaikus nyelvhasználatban, például népdalokban fordul elő, pl. *sõna* 'szó' : *sõnale* (Prillop – Saar 2020: 299, Viikberg 2020: 125).

A tartui nyelvben az allativus ragja *-le/-lõ*, pl. *pimedä* 'sötét' : *pimedäle*, *lats* 'gyerek' : *latsõlõ*. A nyelvjárás északi permén, mellékhangsúlyos szóta-

gokban a *-lle* is használatos: *lehmä* 'tehén' : *lehmädelle* (Pl.) (Viikberg 2020: 125).

észak-észt	võru	szetu	mulgi	tartui
<i>-le, -lle</i>	<i>-le/-lõ, -lle/-llõ</i>	<i>-le/-lõ, -lle/-llõ</i>	<i>-l, -le</i>	<i>-le/-lõ, -lle</i>

Translativus. Ragja az irodalmi észtbén *-ks*, ez a balti finn alapnyelvi **-ksi* alakból a tövéghangzó lekopásával alakult ki. (Bereczki 2000: 75, EKG 1: 203, Prillop – Saar 2020: 303, Pusttay 1994: 56).

A võruban egy ún. félhosszú *-ss* esetrag használatos: *hää* 'jó' : *hääs* (~ É *heaks*). Võrumaa keleti részén és Szetuföldön a Kelet-Észtországban használatos *-st* esetrag is elterjedt, ez vélhetően a következőképpen fejlődött: *-ks* > *-s* (*-ss*) > *-st*, pl. *miis* 'férfi' : *mehest* (~ É *meheks*). Ez az *-st* alakilag egybeesik az elativussal. A szetuban kimutatható *-s* esetrag is, pl. *kolmõs tüküis* 'három darabra' (HP 19, Koreinik 2013: 29, Pajusalu 2021: 285, Pajusalu 2022: 371, Prillop – Saar 2020: 303–304, Viikberg 2020: 134–135).

A mulgi és a tartui is a félhosszú *-ss* esetragot használja, mint a võru és szetu, pl. *vana* 'öreg, régi' : *vanass*. A mulgiban Halliste település vidékén rövid szavakban előfordulhat *-s* is, pl. *ää* 'jó' : *ääs*. Tarvastu környékén *-sse* és *-se* is használatos, például *külm* 'hideg' : *külmässe, teräve* ~ *teräv* 'éles' : *terävässe*; utóbbi egybeesik az illativussal. A tartui déli részén, melléknevekben előfordulhat a szetuban is meglévő *-st* is, pl. *pehm* 'puha' : *pehmest* (Bereczki 2000: 75, Viikberg 2020: 134).

észak-észt	võru	szetu	mulgi	tartui
<i>-ksi</i>	<i>-ss, -st</i>	<i>-s(s), -st</i>	<i>-s(s), -s(s)e</i>	<i>-ss, -st</i>

Terminativus. Ragja az irodalmi észtbén *-ni*. Viszonylag fiatal esetragról van szó, amely a dél-észti nyelvjárásokban is jelen van. Ragja a **nnik* határozói képzőből fejlődött ki (Metslang 2022: 353). Ebben az *-n* a locativus, míg a *-k* a lativus ragja. A võruban és a szetuban az esetrag *-ni?* alakú, pl. *küla* 'fal' : *küläni?*, *tüü* 'munka' : *tüüni?*. A szetuban lehet *-ni* is, például *kaal* 'nyak' : *kaalani* (Bereczki 2000: 77, EKG 1: 203, HP 19, 20, Pajusalu 2018a: 191, Pusttay 2017:17–18, Prillop – Saar 2020: 305–307, Viikberg 2020: 138–139).

A *-ni* esetragot ismeri a mulgi és a tartui is. Ehhez járul a mulgiban a *seni, kuni* 'amíg' viszonyiszavak valamelyike, pl. M *senigu kaalani* 'nyakig'. Ritkábban megjelenhet a mulgiban a *-ne* esetrag is, amely csak a többes tőhöz kapcsolódhat, pl. *luu* 'csont' : *luine*. A mulgi és a tartui jellegzetessége, hogy

a terminativus funkcióját elativus + partikulák segítségével is ki tudják fejezni. Ezek a mulgiban a *saandik*, *saantig*, a tartuiban *saandi*, *saandik*, *saanik* (Viikberg 2020: 138–139).

észak-ész	võru	szetu	mulgi	tartui
-ni	-ni?	-ni?, -ni	-ni, -ne, elat. + <i>saandik</i>	-ni, elat. + <i>saandik</i>

Comitativus. Nyelvtörténetileg a legfiatalabb nyelvtani eset az irodalmi észten és a nyelvjárásokban egyaránt. Ragja *-ga*. Ez a rag grammatikalizálódás során nyerte el mai alakját. Kiindulópontja a balti finn **kansa* 'nép, csoport' volt. A folyamat a következőképpen játszódhatott le: **kansak* > **kaasa* > *-kas* > *-ka* > *-ga* (vö. fi. *kansa* 'nép', ész. *kaasa* 'együtt; társ') (EES 109–110, Metslang 2022: 353, Prillop – Viitso 2020: 54–56, Prillop – Saar 2020: 310–311).

Alapjában véve ez az esetrag van jelen a dél-észti nyelvekben is. A võruban és a szetuban kiegészült egy gégezárhanggal: *ga'*, pl. *kiil* 'nyelv' : *keelega'*, *käsi* 'kéz' : *.käega'*. Néhány szó esetében a *-ga'* raggal alkotott szó határozószóvá kövesedett, pl. *jalaga'* 'gyalog', *kõrraga'* 'egyszerre' (HP 19–20, Pajusalu 2018a: 191, 2022: 372, Pusztay 2017: 17).

A mulgi egyik alapvető tulajdonsága, hogy a mellékszótágokban *a/ä* > *e* változás ment végbe. Így a comitativus ragja *-ge* vagy (a tövéghangzó lekopása miatt) *-g* lett, pl. *käsi* 'kéz' : *kätege* (Pl.). A tartui nyelvjárásban a magánhangzó-harmónia érvényesül, így kialakult *-gä* párja is, pl. *käsi* 'kéz' : *kätägä* (Pl.). A nyelvjárás déli részén él a *-ka* esetrag is, pl. *käsi* 'kéz' : *kässika* (Pl.) (HP 19, Pajusalu 2018a:177, Prillop – Saar 2020: 311, Viikberg 2020: 145).

észak-ész	võru	szetu	mulgi	tartui
-ga	-ga'	-ga'	-ge, -g	-ga/-gä, -ka

Abessivus. Ragja az irodalmi észten *-ta*, amely a genitivusi tőhöz járul. Ez az esetrag a **-ttAk* formából alakult ki, amelyből a szóvégi *k* lekopott, de ez a *k* megmaradt a szetuban és a võruban laringális zárhangként (Bereczki 2000: 76, Pusztay 1994: 55, Prillop – Saar 2020: 309).

A szetu és a võru sajátossága az abessivus *-lda'*/*-ldä'* ragja, pl. *naanõ* 'nő' : *naasõlda'*, *tüü* 'munka' : *.tüüldä'*. Ezt az esetragot az ablativus és az abessivus kontaminációjának tartják. Az *-lda'*/*-ldä'* előfordulhat mellékne-

vekben és határozószavakban is, pl. *kõrralda* (~ *É korratu*) 'rendetlen', *kän-gäldä* 'mezítláb'. A võru nyelvterület északi és nyugati részén a *-ta?/-tä?*, valamint a *-da?/-dä?* ragok használata általános, pl. *imä* 'anya' : *imätä?*, *hammas* 'fog' : *hambida?*. Utóbbi, a régi feljegyzések szerint ritkán a szetuban is előfordult (Berezki 2000: 77, HP 19, Prillop – Saar 2020: 299, Pajusalu 2022: 372, Pusztay 2017: 18).

A mulgiban az *a/ä > e* változás következtében az abessivus esetragja *-te*, pl. *esä* 'apa' : *esäte* (~ *É isata*). Hosszabb szavakban előfordulhat *-de* esetrag is, pl. *oben* ~ *obene* 'ló' : *obesede* (~ *É hobuseta*). A tartui nyelvjárásban a *-ta/-tä* (pl. *peni* 'kutya' : *penitä*, *maa* : *maata*), valamint a *-da/-dä* esetragokkal (*noor* 'fiatal' : *nuurida* (Pl.), *jalg* 'láb' : *jalguda*) fejezik ki az abessivust, Mindegyik dél-észti nyelvváltozatban az abessivus kiegészülhet az *ilma* 'nélkül' névutóval, pl. T *ilma puudeta* 'fák nélkül', V, Sz *ilma rahaldaq* 'pénz nélkül' (Berezki 2000: 77, Prillop – Saar 2020: 309, Viikberg 2020: 141–142).

észak-észti	võru	szetu	mulgi	tartui
<i>-ta</i>	<i>-tA, -dA, -ldA'</i>	<i>-ldA', -dA?</i>	<i>-de, -te</i>	<i>-tA, -dA</i>

Essivus

A mai észak-észti nyelvtanok egyértelműen esetragnak tartják (ragja *-na*),¹¹ de a dél-észti grammatikák egy része nem számol vele (HP 19, Pajusalu 2021: 285), de mások igen (Berezki 2000: 76, Keem 1997: 26, Viikberg 2020: 146–149, Pusztay 2017: 17). Ennek az az oka, hogy a võruban és a szetuban alakilag egybeesik az inessivussal.

Az eset ragja a võruban lehet *-h* és *-n* is, például *.väiku* 'kicsi' : *väikun*, *nuur* 'fiatal' : *noorõh* (Berezki 2000: 73, Keem 1997: 26, Pajusalu 2022: 373, Viikberg 2020: 148 – 149).

A szetuban a *-h* mellett néhány esetben a történeti *-na* végződés is fentmaradt, pl. *tulõ* 'tűz' : *tulõna* (HP 19, Pusztay 2017: 17). A mulgiban és tartuiban egyaránt *-n* esetrag használatos, mint az inessivusban (Viikberg 2020: 148).

¹¹ Ebben az is közrejátszhat, hogy a mai irodalmi észti szetben szereplő essivus igen késői, amelyet a nyelvújítók honosítottak meg a 19. század vége felé finn mintára. A dél-észttel szemben az észak-észti népnyelv, Kihnu szigetét kivéve nem ismeri az essivust (Berezki 2000: 76, Metslang 2022: 353, Viikberg 2020: 146).

A mulgiban és a tartui nyelvjárásban az essivus egyaránt gyenge fokban jelentkezik, ragja a tövéghangzó lekopása miatt *-n*, pl. M *lats* 'gyerek' : *latsen*, T *pühäpäev* 'vasárnap' : *pühäpäevän* (Viikberg 2020: 148).

észak-észti	võru	szetu	mulgi	tartui
<i>-na</i>	<i>h, -n</i>	<i>-h, -na</i>	<i>-n</i>	<i>-n</i>

Instructivus

A mai irodalmi észti nyelvben a mód- és állapotátározói funkciót betöltő instructivus¹² valahol a nyelvtani eset és a határozószó között helyezkedik el. Ragja a kései balti finn alapnyelvben **-n*, amely alakilag egybeesett a genitivussal. Érintette a tövégi *-n* eltűnése¹³, így plularisban csak az *-i* jelöli. Ma már csak néhány szóban használatos, pl. *paljapäi* 'hajadonfött', *paljajalu* 'mezítláb', *naerusui* 'nevetve' (EKG 1: 195, Metslang 2022: 353, Pusztay 1994: 58, Prillop – Saar 2020: 311, Ross 1988: 12, Viikberg 2020: 149).

A võruban csak többes számban fordul elő. Leginkább a nyelvjárás keleti területén. Nincs önálló esetragja, hanem egybeesik a plularis, magánhangzós tövel, pl. *jalg* 'láb' : *jalo* (Viikberg 2020: 151).

A szetuban is csupán néhányszor fordul elő. Nyomát néhány *i*-re végződő szó őrzi, pl. *katsi* 'ketten, kettesben', *keeli* 'nyelven' (HP 20, Pajusalu 2022: 372).

A mulgiban leginkább népdalokban fordul elő, pl. *katsi* 'ketten, kettesben'. A tartui nyelvben nem adatolják (Viikberg 2020: 151).

2. Többes számú alakok

PINom

Az irodalmi (észak)-észti nyelvben a többes szám jele a *-d*, amely az egyes számú genitivusi töhöz kapcsolódik (a *-d* zöngésüléssel jött létre a balti finn alapnyelvi **-t*-ből (vö. finn *-t*) (ENE 106, Lingea 2015: 289, Pusztay 1994: 48, Metslang 2022: 354, Tuldava 1994: 61, Viikberg 2020: 56, 62).

A dél-észti dialektusokban a plularis jelölése változatosabb. A dél-észti nyelvben a **-t* kiveszett. A võru és a szetu egyaránt szóvégi, laringális torokhanggal (*ʔ*, *ʔ*,

¹² Az instructivus kérdéséről az észti nyelvben és a balti finn nyelvekben bővebben lásd Ross 1988.

¹³ Az észti mellett a vót nyelv instructivusából is eltűnt a szóvégi *-n* (Ross 1988: 21).

q)¹⁴ jelöli a PINom-ot, pl. V, Sz *linna?* ~ É *linnad* 'városok'. Ez, egyes feltevések szerint a névmások többes nominativusi, ősi *-k szuffixumának maradványa (*-k > ?) vö. pl. V *miiq* 'mi', Sz *mi* 'mi' (Bereczki 2000: 66–68, HP 21, 24, Keem 1997: 26, Koreinik 2013: 29, Maticsák 2020: 407–408, Pajusalu 2018a: 191, 2022: 373, Pusztay 2017: 18, Viikberg 2020: 56, 63, VKO 8, 32).

A mulgiban és a tartuiban a PINom lehet jelöletlen is, így alakilag egybeeshet a SgGen alakkal, pl. M, T *tüdrugu* ~ É *tüdruku, tüdrukud* 'lánynak a, lányok'. A mulgiban és a tartuiban az elsődleges többes nominativusi toldalék -se, pl. M, T *munase* 'tojás' ~ É *munad*). Mulgimaa Tarvastu falva környékén a -da is előfordulhat (M *kalada* 'hal' ~ É *kalad*), Karski és Paistu települések környékén pedig észak-észti kölcsönzésként a -de rag is felbukkan, pl. *lii* 'korpa' : *liide* (Viikberg 2020: 62–63).

észak-észti	vöru	szetu	mulgi	tartui
-d	ʔ/? (q)	ʔ/?	Ø, -se, -da, -de	Ø, -se

PIGen

A többes genitivus ragja az irodalmi észti -de, -te, valamint ritkán -e. Ezek a *-tEn szuffixumból alakultak ki, amelyek mindig a kéttövű szavak mássalhangzós tövéhez kapcsolódtak, pl. *hampas-ten* > *hammaste* 'fog'. A PIGen többől képződnek a függő esetek többes alakjai. Ilyenkor az esetragok megegyeznek a singularissal, kivéve az illativust (Bereczki 2000: 67, ENE 106, Metslang 2022: 354, Pusztay 1994: 49, 59, 60, Prillop – Saar 2020: 314).

A dél-észti nyelvjárások alapvetően megőrizték az ősi -i többesjelet, ehhez kapcsolódik a *-tEn > -te rag: V *lats* 'gyerek' : *latsi*, Sz *hobõnõ* 'ló' : *hobõsidõ*. Az egyszótagú, hosszú magánhangzós szavakhoz általában *i* + *je* elem társul, amelynek következtében a vokális megrövidül, pl. V *maa* 'föld' : *maie*, V, Sz *tüü* 'munka' : *tõie*. A -de/-te konzonánsra végződő szavakban fordul elő, pl. *naanõ* 'nő' : *naistõ*. A *-tEn rag napjainkra a vöruból el is tűnhetett, pl. *jalgo* > É *jalgade* 'láb' (Bereczki 2000: 67, HP 21–22, Keem 1997:

¹⁴ A szetu és a vöru mássalhangzórendszer jellegzetessége a két torokhang megléte. Ezeket szövegekben többnyire ʔ-vel (ezt q-val, vagy a tudományos átiratban ?-val jelölik) és h-val írják. Utóbbi található meg a mulgiban és a tartuiban is. Általában a szó végén szerepelnek, ahol grammatikai funkciót látnak el, lásd PINom. Bővebben lásd HP 17, Iva 2013: 102–111, Pajusalu 2021: 280.

26, 28, Pajusalu 2022: 373, Prillop – Saar 2020: 314, 318, Pusztay 2017: 19, Viikberg 2020: 58 – 59, 76).

A mulgiban is *-de/-te, -e* toldalékok használatosak. A *-de* rövid kvantitási fokban álló szavakban fordul elő, pl. *kivi* 'kő' : *kivide*. A konzonánsra végződő szavakban *-te* áll, pl. *keel* 'nyelv' : *keelte*, *ein* 'széna' : *einte*, *tüädär* 'lány' : *tüädärte*. Az *-e* a nominativusban egyszótagúvá rövidülő, igen hosszú fokban álló, fokváltakozásos szavakban használatos, pl. *leppe* 'égerfa' : *lepä* (SgGen) : *leppe* (Viikberg 2020: 75).

A tartui nyelvjárásban szintén a *-de/-te, -e* használatos. A nyelvterület északi és nyugati peremén *l, r, n* hangokhoz társulhat a *-de*, pl. *juur* 'gyökér' : *juurde*. A *-te* járul a *-ne* és *-s* tövekhez, pl. *sinine* 'kék' : *siniste*, *inemine* 'ember' : *inemiste*. A tartui külön jellegzetessége, hogy erős fokban, a többes *-i*-vel képzett alakok többes genitivusa egybeesik a többes partitivusszal, pl. *jalg* 'láb' : *jalgu* 'PIGen, PIPart', Viikberg 2020: 54, 75–76).

észak-észti	võru	szetu	mulgi	tartui
<i>-de, -te, -e</i>	<i>-i, i+de/ i+dõ</i>	<i>-i, i+de/ i+dõ, -tV/-dV</i>	<i>-de, -te, -e</i>	<i>-de, -te, -e</i>

PIPart

Ragja az észak-észti *-id, -sid* vagy többes számú tömagánhangzó, pl. *-e, -i, -u* (ENE 100, Lingea 2015: 290, Metslang 2022: 355, Pusztay 1994: 49, 60, Prillop – Saar 2020: 320–327).

A võruban alapvetõen az *-it* rag használatos. Olykor elfordulhat önállóan az *-i* komponens is, amely kiejti a tõvégi vokálist, pl. *oppaja* > *oppajit* 'tanár', *hobõsõ* 'ló' : *hobõsit*. A diftongusra végzõdõ szavakban *-sit* alak áll, például *krae* 'gallér' : *kraesit*. Az *-id* leginkább particípiumokban mutatkozik, pl. *väsünüid* 'fáradt' : *väsünüid*. A võruban a *-ne/-nõ* és az *-us/-üs* végû szavakban egybeesik a PIPart és a PIGen, és mindig *-isi* végûek lesznek, pl. *inemine* 'ember' : *inemiisi* 'ember'. A võruban általános, hogy a többes illativus a PIPartból képzõdik: *oppaja* 'tanár' : *oppaj-i-he* (Viikberg 2020: 98–99, 110).

A szetuban alapvetõen az *-i* jelõli a többes partitivust, akár csak a genitivust, pl.: *hüä* 'jó' : *hüvvi* (PIGen) : *hüvvi* (PIPart). A toldalék lehet *-it/-ita* is, pl. *aasta* 'év' : *aastit*. A võruhoz hasonlóan, a szetuban is állhat vokális, pl. *asi* 'dolog' : *asjo*, *kahr* 'medve' : *kahra* (HP 21–22, Pajusalu 2021: 285 – 286, 2022: 373, Prillop – Saar 2020: 328, Pusztay 2017: 19, Viikberg 2020: 55–56).

A mulgiban a többes partitívus ragjai: *-id/-it*, *-sid/-sit*, valamint a *tővégi vokális*. Az *-id* használata általános a nyelvterület egészén, egyszótagú, hosszú mássalhangzóra végződő szavakban, mint a vöruban is. Az *-it* általános a *-ne*, valamint *-s* végű szavakban, pl. *oben* 'ló' : *obesit*. A *-sid/-sit* közül előbbi Halliste és Paistu települések, utóbbi pedig Tarvastu és Karsi falvakban általános (Viikberg 2020: 96 – 97).

A tartui nyelvjárásban az *-id/-it*, *-sid/-si*, valamint *tővégi vokális* használatos. Közülük az *-id* a nyelvjárás északi részén, az *-it* a déli részén jelenik meg: *lambid* ~ *lambit* 'bárány'. A nyelvjárás keleti részén is az *-id/-it* az általános. A nyugati részen mulgi hatásra az *-ik* végű szavakban *-a* rag használatos, pl. *tütriga* 'lány (PIPart)'. A *-ne* végűek esetén a *-si* használata az általános: *tsirgukõisi* 'madárka' (Viikberg 2020: 97–98).

Az észak-észthez hasonlóan mindegyik dél-észti nyelvjárásban lehet a tömagánhangzó is a PIPart ragja (*-i*, *-e/-õ*, *-u/-o*, *-a/-ä*). Ilyenkor szintén egybeeshet a többes genitívussal. A vöruban *-u/-o* használatos az *-a* végű tövek után: *mõts* 'erdõ' : *mõtsa* (SgGen) : *mõtsu* (PlGen). A szetuban és a vöruban a rag *-a* az *-a/-ä* *-u/-o*, *-ü* tövű szavak esetében, pl. *juttu* 'dolog' : *jutta*. A mulgiban *-e* a rag, ha a tömagánhangzó *-i*, *-a*, *-u*: *oks* 'ág' : *okse*. Ld. még T *silm* 'szem' : *silmi* (Keem 1997 : 27–31, Viikberg 2020: 55–56, 96–99, 110).

észak-észti	võru	szetu	mulgi	tartui
<i>-id</i> , <i>-sid</i>	<i>-id</i> , <i>-it</i> , <i>-sit</i> , <i>-isi</i> , <i>-V</i>	<i>-i</i> , <i>-ita/-itä</i> , <i>-V</i>	<i>-id</i> , <i>-it</i> , <i>-si</i> , <i>-sid</i>	<i>-de</i> , <i>-te</i> , <i>-e</i>

Összegzés

Megvizsgálva a dél-észti nyelvjárások esetragozását, a következő megállapításokat tehetjük. Alapjában véve a dél-észti nyelvek esetrendszerre megegyezik az északiival. Eltérést jelent, hogy általában eggyel kevesebb esetragot tartanak számon. A vita az essivus léte körül forog, mivel alakilag megegyezik az inessivusszal (legalábbis a szetuban és a vöruban). Erre az is lehet a magyarázat, hogy az irodalmi észti essivusa igen késői fejlemény.

Több esetrag (elativus, adessivus, comitativus) megegyezik az észak-észttel, némelyek azonban teljesen eltérnek, pl. a võru/szetu abessivus. Az inessivus kiindulópontja az északi és a déli nyelvterületen is ugyanaz a balti finn alak volt, de eltérő módon fejlődtek. Mindegyik dél-észti dialektus megőrizte a nominativus jelöletlenségét, valamint az uráli **-i* többesjel használatát. A dél-észben, az észak-észthez és a finnhez hasonlóan megfigyelhető a két többes jel (**i*, **tEn*) kontaminálódása is. A **tEn* az észti különböző tőtípusokban mutatható ki.

Az esetragok rendszere a következőképp foglalható össze:

Singularis

	észak-ész	vöru	szetu	mulgi	tartui
Nom.	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
Gen.	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
Acc.	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
Part.	-d, -da, -t, Ø	Ø, -d, -t	Ø, -da, -dä, -d, -t	Ø, -d, -t	Ø, -d, -t
Iness.	-s	-hn, -h, -n	-h, -na/-nä	-n	-hn, -h, -n
Ellat.	-st	-st	-st, -sta, -stä	-st	-st
Illat.	Ø, -sse, -he, -hu	Ø, -de, -he, -(h)he/-(h)hō, le/-lō, -te/-tō	Ø, -he, -V- > -VV-	-sse, -(s)s, -se, -hV, -de	Ø, -de, -i, -sse, -he
Adess.	-l	-l	-l/-la, -lla	-l	-l
Abl.	-lt	-lt	-lt, -lta	-lt	-lt, -ld
Allat.	-le, -lle	-le/-lō, -lle/-llō	-le/-lō, -lle/-llō	-l, -le	-le/-lō, -lle
Trans.	-ks	-ss, -st	-s(s), -st	-s(s), -s(s)e	-ss, -st
Term.	-ni	-ni?	-ni?, -ni	-ni, -ne	-ss, -st
Comit.	-ga	-ga'	-ga'	-ge, -g	-ga/-gä, -ka
Abess.	-ta	-ta/tä, -da/-dä, -lda' / -ldä'	-lda' / -ldä', -da? / -dä?	-de, -te	-ta, -tä -da, -dä
Essiv.	-na	h, -n	-h, -na	-n	-n

Plularis

	észak-ész	vöru	szetu	mulgi	tartui
Nom.	-d	' , ? (q)	' , ?	Ø, -se, -da, -de	Ø, -se
Gen.	-de, -te, -e	-i, -i + de/dō	-i, i + de/dō, -tV/-dV	-de, -te, -e	-de, -te, -e
Acc.	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
Part.	-d, -id, -sid	-id, -it, -sit, -isi, -V	-i, -ita/-itä, -V	-id, -it, -si, -sid	-de, -te, -e
Iness.	PlGen + -s	PlGen + (h)n	Pl.tő + -h	Pl.tő + n	Pl.tő + -(h)n
Ellat.	PlGen + -st	PlGen + -st	Pl.tő + -st	Pl.tő + -st	Pl.tő + -st
Illat.	PlGen + -sse	PlPart + -he	Pl.tő + -(h)he	Pl.tő + -sse	Pl.tő + -sse, -de

Adess.	PlGen + <i>-l</i>	PlGen + <i>-l/-la</i>	Pl.tõ + <i>-l/-la</i>	Pl.tõ + <i>-l</i>	Pl.tõ + <i>-l</i>
Abl.	PlGen + <i>-lt</i>	PlGen + <i>-lt</i>	Pl.tõ + <i>-lt/-lta</i>	Pl.tõ + <i>-lt</i>	Pl.tõ + <i>-lt/-ld</i>
Allat.	PlGen + <i>-le</i>	PlGen + <i>-le/-lõ</i>	Pl.tõ + <i>-le/-lõ</i>	Pl.tõ + <i>-l/-le</i>	Pl.tõ + <i>-le/-lõ</i>
Trans.	PlGen + <i>-ks</i>	PlGen + <i>-(s)s</i>	Pl.tõ + <i>-st</i>	Pl.tõ + <i>-s(s)</i>	Pl.tõ + <i>-s(s)</i>
Term.	PlGen + <i>-ni</i>	PlGen + <i>-ni?</i>	Pl.tõ + <i>-ni?</i>	Pl.tõ + <i>-ni, -ne</i>	Pl.tõ + <i>-ss, -st</i>
Comit.	PlGen + <i>-ga</i>	Pl.Gen + <i>-ga'</i>	Pl.Gen + <i>-ga'</i>	Pl.tõ + <i>-ga'</i>	Pl.tõ + <i>-ga, -gä, -ka</i>
Abess.	PlGen + <i>-ta</i>	PlGen + <i>-lda'/-ldä'</i>	Pl.tõ + <i>-lda'/-ldä'</i>	Pl.tõ + <i>-de, -te</i>	Pl.tõ + <i>-ta, -tä, -da, -dä</i>
Essiv.	PlGen + <i>-na</i>	PlGen + <i>-h</i>	Pl.tõ + <i>-h</i>	Pl.tõ + <i>-n</i>	Pl.tõ + <i>-n</i>

Irodalom

BERECZKI GÁBOR 2000: Bevezetés a balti finn nyelvészethez. Universitas Kiadó, Budapest.

EES = METSMÄGI, IRIS – SEDRIK, MEELI – SOOSAAR, SVEN-ERIK (toim.), Eesti etimoloogiasõnaraamat. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn. 2012.

EG = METSLANG, HELE – EREL, MATI – HABICHT, KÜLLI – HENNO, TIIT – KAASIK, REET – TERAS, PIRE – VIHT, ANNIKA – ASU, EVA LIINA – LINDSTRÖM, LIINA – LIPPUS, PÄRTEL – PAJUSALU, RENATE – PLADO, HELEN – RÄÄBIS, ADRIELA – VEISMANN, ANN 2023: Eesti grammatika, Tartu Ülikool Kirjastus, Tartu.

EKG = EREL, MATI – KAASIK, REET – METSLANG, HELE – RAJANDI, HENNO – ROSS, KRISTIINA – SAARI, HENN – TAEL, KAJA – VARE, SILVI 1995: Eesti keele grammatika I. Morfoloogia, sõnamoodustus. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti keele Instituut, Tallinn.

ENE = PESTI, MALL – AHI, HELVE 2018: E nagu Eesti. Eesti keele õpik algajatele. Kiri-Mari Kirjastus, Tallinn.

EVS = FASTER, MARIKO – IVA, SULEV – KALLA, URMAS – IVA, TRIIN – ORG, LAIVI (koost.), Eesti-võru sõnaraamat. Võro Instituut, Võru. 2014.

HAJDÚ PÉTER 1989: Bevezetés az uráli nyelvtudományba. Tankönyvkiadó, Budapest.

HP = HAGU, PAUL – PAJUSALU, KARL 2021: Seto keele teejuht. Seto Instituut, Värska.

- IVA, SULEV 2013: Võro ja seto kõrihäälikud *h* ja *q*. Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat XI-XII. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu. 102–116.
- KEEM, HELLA 1997: Võru keel. Emakeele Selts – Võru Instituut, Tallinn.
- KOREINIK, KADRI 2013: The võro language in Estonia. Eldia Case-Specific Report. Studies in European Language Diversity 23. Eldia, Mainz – Wien – Helsinki – Tartu – Mariehamn – Oulu – Maribor.
- LEPPIK, SAKARIAS – HAGU, PAUL 2013: Mi' Issändä Jeesusõ Kristusõ pühä Evangeelium: Matvei, Marki, Luka ni Joanni kirotõt. Matvei, Marki, Luka ni Joana kirotõt. Seto Instituut, Värska.
- LINGEA 2015: Rozmówki estońskie ze słownikiem i gramatyką. Lingea s.r.o.
- MATICSÁK SÁNDOR 2020: A magyar nyelv eredete és rokonsága. Gondolat Kiadó, Budapest.
- METSLANG, HELLE 2022: North and standard Estonian. In: Bakró-Nagy, Marianne – Laakso, Johanna – Skribnik, Elena (eds), The Oxford guide to the Uralic Languages. Oxford University Press, Oxford. 350–366.
- PAJUSALU, KARL 2018a: Lõunaestli murded. In: Eesti murded ja kohanimed. Tartu. 173–202.
- PAJUSALU, KARL 2018b: Seto keel. In: Ehe Setomaa. Seto Instituut ja Setomaa Turism. 49–56.
- PAJUSALU, KARL 2020: Eesti keel uurali ja läänemeresoome keelena. In: Eesti keele ajalugu. Eesti Keele varamu IV. Tartu Ülikool Kirjastus, Tartu. 21–32.
- PAJUSALU, KARL 2021: Setojen kieli. In: Kati, Kallio – Grünthal, Riho – Saessalo, Lassi (toim.), Inkerikot, setot ja vatjalaiset. Kansankulttuuri, kieli ja uskomusperinteet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 280–292.
- PAJUSALU, KARL 2022: Seto South Estonian. In: Bakró-Nagy, Marianne – Laakso, Johanna – Skribnik, Elena (edit.), The Oxford guide to the Uralic Languages. Oxford University Press, Oxford. 367–379.
- PRILLOP, KÜLLI 2020: Eesti keele ajalooline fonoloogia. In: Eesti keele ajalugu. Eesti Keele varamu IV. Tartu Ülikool Kirjastus, Tartu. 74–168.
- PRILLOP, KÜLLI – SAAR, EVA 2020: Eesti keele ajalooline morfoloogia. In: Eesti keele ajalugu. Eesti Keele varamu IV. Tartu Ülikool Kirjastus, Tartu. 169–336.
- PRILLOP, KÜLLI – VIITSO, TIIT-REIN 2020: Keeleajaloo uurimismeetodid In: Eesti keele ajalugu. Eesti. Keele varamu IV. Tartu Ülikool Kirjastus, Tartu. 32–61.
- PUSZTAY JÁNOS 1994: Könyv az észt nyelvről. Savariae, Szombathely.
- PUSZTAY JÁNOS 2017: Szetu nyelvtan. Nap Kiadó, Budapest.
- ROSS, KRISTIINA 1988: Instruktiiiv läänemeresoome keeltes. Valgus, Tallinn.
- TULDAVA, JOHANN 1994: Estonian textbook. Grammar, exercises, conversation. Indiana University Research Institute for Inner Asian Studies. Bloomington, Indiana.

VÍGH-SZABÓ MELINDA 2021: Nyelvek és nyelvváltozatok Észtorszáiban. *Folia Uralica Debreceniensia* 28: 465–482.

VIKBERG, JÜRI 2020: Eesti murrete grammatika. Tartu Ülikool Kirjastus, Tartu.

VKO = ALLAS, TIIA – FASTER, MARIKO – KABUN, KAILE (koost.): Võro keele opiraamat. Edimädele Kooliastmõlõ. Võro Instituut, Võru. 2023.

*

About the South Estonian case inflection

The basic feature of the Finno-Ugric languages is their rich case inflection. In my article, I have presented the case inflection of the four dialects of South Estonian (Võro, Seto, Mulgi, and the Tartu language), which is basically the same as literary North Estonian. Officially, there are fourteen grammatical cases in literary Estonian. However, considering the grammars of the South Estonian dialects, there is no complete agreement on the number of grammatical cases. According to some grammars, for example, the essive case is used, while others say that it is absent from the South Estonian dialects. Several case forms are identical to literary North Estonian (e.g. *elativus*, *adessivus*, *comitativus*), but some case forms have developed in a completely different way than in the North Estonian, e.g. *abessivus*. In case of inflection, the formation of the partitive and illative cases in particular shows differences. All South Estonian dialects have preserved the unmarked nominative case and the use of the Uralic *i* plural.

Keywords: South Estonian languages, dialects, Võro, Seto, Mulgi, Tartu, nominal inflection, case inflection

ERIK KORMOS